

ביאורים

כפי שראינו אתמול, הרמב"ם בענוותנותו לא מתייחס, ומצפה לראות - אולי הדברים עמוקים ומורכבים, ויש לקרוא עד סופם כדי להבינם כראוי. לעתים, המציאות כה מסובכת, שרק כאשר מגיעים לאחרית דבר מבינים שהכל היה טוב, מההתחלה. כזו היא יד ה' המנהיגה את העולם: ישנם מצבים קשים, כמו תקופת האנוסים ותקופות קשות אחרות שחוה עם ישראל, ורק כאשר מגיעים לסוף התהליך מצליחים להבין מהו הטוב הגנוז בכל שלבי התהליך. אפילו כאשר ישנו חירוף וגידוף לעם ישראל, כפי שכינה אותו קנאי את האנוסים 'רשעים', ייתכן שיש כאן טוב עמוק שגנוז בדברים, ונדרשת סבלנות וענווה כדי להבינו.

אך כשהגיע הרמב"ם לסוף הדברים הוא נבהל מעומק הטעות. אותו קנאי טען שצריך למסור את הנפש והביא ראיה לכך ממקורות גויים - הנוצרים והמוסלמים, שדעתם היא שצריך למות ובלבד שלא יודו בשליחות נביא דת אחרת. כמובן גם אנחנו מוכנים למסור נפשנו עבור הקב"ה, אך כאשר אין צורך בכך הרי שה' חפץ שנקדש את שמו בחיים דווקא. גישת הגויים נובעת מולול בקדושת החיים, והבנה מוטעית כביכול שהבורא אינו חפץ בחיי העולם הזה. זוהי גישת 'עַרְלִים' - שאינם באים בבריתו של אברהם אבינו, לעומת גישת בני ישראל, המכונים 'מולים' [נדרים ג, יא], שמקדשים את תאוות הבשר לבורא, ומרוממים את החלקים הנמוכים ביותר. גישת הגויים מגיעה אל עבודת המולך - הקרבת תינוקות באש, וכשממשיכה הלאה - הרי שצריך לשרוף את החיים כולם בעבודת הבורא. זוהי גישה הפוכה מרצונו של הקב"ה החפץ בעבודת ה' מתוך חיים מלאים ועשירים, ואין שום מקום, בכל סוגיה הלכתית שהיא, להביא ראיות מאומות העולם ומבעלי דתות אחרות. הם לא דומים לנו ולא קרובים לאמונתנו. ההפרש בין דתנו לדתם הוא כל כך תהומי שאין בדעתם אפילו סיוע קלוש לשאלות אמוניות, מוסריות והלכתיות.

גישה זו שנוקט הקנאי בעל האיגרת היא המשך ישיר לחוסר הדיוק שבתחילת הדברים. חוסר הדיוק שבדבריו מרחיק מהעולם הרוחני, כפי שלמדנו בתחילת האיגרת, ולאחר הריחוק מגיעים למחוזות של רשעות ושנאת החיים שהעניק ה'.

בסיום טענותיו כנגד דברי הקנאי, מלמד אותנו הרמב"ם פרק בהלכות לימוד תורה והנחיית ציבור: כדי לדרוש לציבור נדרשת ענווה והעמקה. צריך לחזור על הדברים ארבע פעמים. להעמיק עוד ועוד אל עולם הרוח ולזכך את הדברים מטעויות בשר ודם. קל וחומר בכתובה - שיכולה להתפרסם בכל מקום, ללא הכרה וקשר לכותב, ואף לקבל יחס מכובד יותר כדרך דברים כתובים שנחשבים מדויקים יותר, וכן היא עתידה גם להישמר לדורות. חוסר זהירות בפנייה לציבור לא רק שאינו מועיל, אלא יכול לגרום נזקים גדולים.

הרחבות

• החכמה שבמתינות

אין לו לדבר ולדרוש באַזְנֵי הָעַם, עד שיחזר מה שרצונו לדבר בו פעם ושתים ושלש וארבע. את החשיבות לכך שאדם יחשוב היטב לפני שהוא משיב, אפשר ללמוד מהמשנה באבות: "שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם. חכם... אינו נבהל (ממהר) להשיב, שואל כענין ומשיב כהלכה... וחלופיהו בגולם" [אבות ז, ז]. הרמב"ם מבאר שהגולם הוא איש שיש לו מעלות שכליות ומעלות מידותיות, אולם תכונותיו אלה עדיין נדרשות להשלמה ותיקון גדול. אדם זה דומה לכלי בתחילת תהליך יצירתו, שאף שכבר קיבל את צורתו הבסיסית, זקוק הוא עדיין לתיקון ושכלול על מנת שיעשה את תפקידו כראוי. לעומתו החכם הוא איש שמעלותיו השכליות והמידותיות שלמות יותר [פירוש המשניות לרמב"ם, שם].

החכם אינו ממחר להשיב על מה שנשאל עד שיעיין היטב בדברים, ו"היה ברור כשמש לפניו" שדבריו נכונים. "והוא מדרך החכמה כי בזה תהיה תשובתו נכונה" [פירוש רבנו יונה, שם]. באופן זה מסביר רבי אריה לוי את סדר המשנה: "אינו נבהל להשיב אלא בישוב הדעת. ואם הרגלו של מה שהוא מוציא מפיו הוא בישוב הדעת, אזי 'שואל כענין ומשיב כהלכה' [רבי אריה היה אומר, שם].

לעומת זאת, 'הגולם' אינו מעיין היטב בדבריו אלא ממחר להשיב, ובעקבות כך עלול הוא לטעות.

לעילוי נשמת מרת צלחה שולמית בת נדה עליזה עטייה ע"ה

לשיטתו נלמד מדעת הגויים שצריך למות ולא להדות

וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ חֲרוּפוֹ וְגִדּוּפוֹ, וְאֲרִיכוֹת לְשׁוֹנוֹ בְּסִכְלוֹת וְהוֹלְלוֹת, אֲמַרְנוּ: עִם כָּל זֶה אֵין רְאוּי שְׁנִתְפַּשׁ עָלָיו עַד שְׁנִשְׁמַע סוֹף דְּבָרָיו, וְאוּלַי יְהִי כְּדָבָרֵי שְׁלֵמָה: "טוב אַחֲרֵית דְּבַר מִרְאֲשֵׁיתוֹ" (קהלת ז, ח). וּמִצְאָנוּהוּ בְּתַכְלִית דְּבָרָיו אוֹמֵר, שֶׁהַמִּינִים וְהָעַרְלִים דְּעַתָּם כְּמוֹ כֵן שִׁמּוֹתוֹ וְלֹא יוֹדוּ בְּשִׁלְחוֹת. וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ זֶה - הִבְהִילָנוּ מֵרַב פְּלֶא, וְאֲמַרְנוּ: הַמְבַלִּי אֵין אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁצָּרִיךְ לְלַמֵּד מִיִּשְׁמַעְאֵלִים וְהַנְּצָרִים אֲמַנְתָּנוּ? וְהִיא מִתְחַיֵּב מִזֶּה הַהֶקְשׁ שְׁנֹאמֵר, שֶׁכִּשְׂיִהִיה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שׁוֹרֵף בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ לְנַעֲבָד - קָל וְחֹמֵר שְׁנִשְׁרֵף אֲנַחְנוּ עֲצָמָנוּ וּבְשָׂרָנוּ וּבְנִינוּ בְּעֲבוֹדַת הָאֵל. אוּי לְשִׁאֵלָה וְלִמְעָנָה! וְכַאֲשֶׁר רְאִינוּ רְאִישֵׁית דְּבָרָיו, שֶׁמְבִיא רְאִיָּה לְדְבָרָיו דְּבַר שְׁאִינוּ דוֹמָה לְנִדּוֹן, וְסִכְלָה זֶה הַשְּׁעוֹר, וְסוֹפּוֹ שִׁישֵׁר בְּעֵינָיו דַּעַת הַמִּינִים וְהַנְּצָרִים - אֲמַרְנוּ: צִדֵּק דְּבַר אֱלֹהִים שְׁאֵמֵר: "תְּחַלַּת דְּבָרֵי פִיהוּ סִכְלוֹת, וְאַחֲרֵית פִּיהוּ הוֹלְלוֹת רַעָה" (שם י, ג).

וּמִמָּה שְׁרֵאוּי שְׁתַּדְּעָהוּ, שֶׁהָאֲדָם אֵין לוֹ לְדַבֵּר וְלְדַרְשׁ בְּאֲזְנֵי הָעַם, עַד שִׁיחְזֹר מִה שְׁרָצוֹנוֹ לְדַבֵּר בּוֹ פֶּעַם וְשֵׁתִים וְשִׁלֵּשׁ וְאַרְבַּע, וְיִשְׁנֶה אֹתוֹ הַיֵּטֵב, וְאַחֵר כֵּן יְדַבֵּר. וְכֵן אֲמָרוּ, עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, וְהִבִּיאוּ רְאִיָּה עַל זֶה מִלְּשׁוֹן הַכְּתוּב: "אֵז רְאָה וַיִּסְפְּרָה הַכִּינִיָּה וְגַם חֲקָרָה" (איוב כח, כז), וְאַחֵר כֵּן: "וַיֹּאמֶר לְאָדָם". הֵן זֶה נֹאמֵר עַל מַה שִׁצִּטְרַף לְדַבֵּר בּוֹ בְּפִיו, וְעַל מַה שִׁיִּרְשָׁם הָאָדָם בְּיָדוֹ וַיִּכְתְּבֵהוּ - רְאוּי שִׁיחְזִירָהוּ אֶלְף פְּעָמִים אֵלוֹ יִתְּנֵן זֶה. וְזֶה הָאִישׁ לֹא עָשָׂה דְּבַר מִכָּל זֶה, אֲבָל כְּתַב אֵלוֹ הָעֵנְיָנִים הַפְּחוּתִים בְּטַפְס מִהַעֲתָקָה רֵאשׁוֹנָה, וְלֹא רְאָה לְכַתְּבָם שְׁנִית וְלִתְקַנָּם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְּבָרוֹ אֲצִלוֹ בְּלֹא סַפֵּק בְּעֵנְן שֶׁלֹּא הִיא צְרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, וּמִמָּה לְשַׁלְּחָם בְּיַד אִישׁ שִׁישׁוֹטֵט בָּם בְּכָל עֵיר וּבְכָל מְדִינָה, וְהָאֲפִילוֹ לְבוֹת בְּנֵי אָדָם, שֶׁלַח חֲשׂוֹן וַיִּחְשִׁיךְ.

אדם צריך לחזור על דבריו וכתביו הוא לא עשה זאת

הַהֶקְשׁ - הַסְּבָרָה. סִכְל - בְּלִבָּל. הַשְּׁעוֹר - הַדְּיוֹק בְּלִימּוֹד דְּבַר מַדְבַּר. וַיִּשְׁנֶה - וַיִּחְזֹר. שִׁיחְזִירָהוּ - שִׁיחְזֹר עָלָיו. וְהָאֲפִילוֹ - וְהַחֲשִׁיךְ.

